

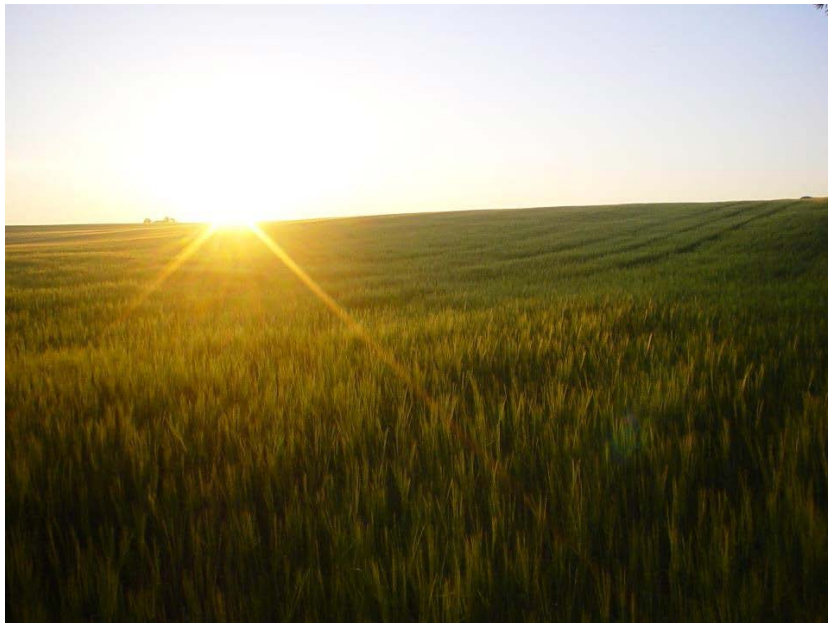
Fält av lönsamhet

- Konkurrensfrämjande jordbrukspolitik utifrån ett hållbarhetsperspektiv

Fields of gold

- Competitive agricultural policy from a sustainability perspective

Madeleine Davidsson

Fält av lönsamhet

- Konkurrensfrämjande jordbrukspolitik utifrån ett hållbarhetsperspektiv

Fields of gold

- Competitive agricultural policy from a sustainability perspective

Madeleine Davidsson

Handledare: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2018

Omslagsbild: Madeleine Davidsson (2008), "*Fields of gold*", där "gold" är en metafor för ett lönsamt lantbruksföretagande; "Fält av lönsamhet".

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: konkurrenskraft, EU, jordbrukspolitik

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Den fria rörligheten av varor har resulterat i att det svenska lantbruket möter hård konkurrens från ett internationellt prispressat utbud. Samtidigt är produktionskostnaderna för svenska livsmedelsvaror högre än i övriga europeiska länder. Konsumtionen av svenskproducerade livsmedel har minskat, både på den inhemska marknaden och den europeiska marknaden. Som aktör på en fri marknad har svenska lantbrukare fler konsumentvärderingar och marknadspreferenser att ta hänsyn till, samtidigt som lagstadgade krav måste uppfyllas.

Uppsatsens fokus ligger på hur lantbruket ska kunna gå en hållbar och konkurrenskraftig framtid till mötes. Syftet med uppsatsen är att studera riksdagspartiernas syn på lantbrukets framtida utveckling. Genom studier av riksdagsmotioner, interpellationer, en jordbrukspolitisk partidebatt och intervjuer med nyckelpersoner från lantbruksnäringen och två politiska partier undersöks det svenska lantbrukets konkurrenskraft. Tre dimensioner beaktas. För det första diskuteras innebörden av hållbarhet och konkurrenskraft i svenskt lantbruk som aktör på en internationell marknad. Den andra dimensionen som beaktas i uppsatsen är huruvida lantbruket kan anses hållbart i dagsläget. Den tredje dimensionen som beaktas är vilka premisser som måste föreligga för att göra lantbruket konkurrenskraftigt och hållbart.

Undersökningen kommer fram till att det råder delade meningar om vad som egentligen utgör ett hållbart lantbruk och därmed vad som utgör ett konkurrenskraftigt lantbruk. De politiska partier som vill utöka lantbrukarnas handlingsutrymme ser lantbrukets ekonomi som den mest konkurrensgenererande komponenten i hållbarhetsbegreppet. Den ekonomiska komponenten innefattar ett konkurrenskraftigt pris som gör lantbruket hållbart på en internationell marknad. Dessa partier vill använda sig av mildare styrmedel och tillämpa en mer företagsvänlig politik. De politiska partier som istället ser miljön som den mest konkurrensgenererande komponenten i hållbarhetsbegreppet vill istället minska lantbrukarnas handlingsutrymme genom att öka den ekologiska produktionen och beskatta miljöförsämrande verksamhet.

Nyckelord: konkurrenskraft, EU, jordbrukspolitik

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	7
2 Teori	8
2.1 Konkurrenskraft	8
2.2 Politisk struktur	9
2.2.1 Institutionell struktur och samhällets spelregler	10
2.2.2 Marknadsstruktur	11
2.2.3 Transaktionskostnad	12
2.3 Hållbarhet och hållbar utveckling i jordbruket	13
2.3.1 Internalisering av externa effekter	14
2.4 Teoretisk syntes	15
3 Metod och material	17
3.1 Kvalitativ ansats	17
3.2 Kvalitativa intervjuer	17
3.3 Argumentationsanalys	18
3.4 Kvalitativ dataanalys	18
3.5 Material	19
3.6 Sammanfattning metod	20
4 Empiri	21
4.1 Empirisk bakgrund	21
4.2 Den politiska viljan att skapa de rätta konkurrensförutsättningarna	24
4.3 Sammanfattning partier	32
5 Analys och diskussion	35
5.1 Politisk struktur	35
5.2 Institutionell struktur och samhällets spelregler	36
5.3 Marknadsstruktur och marknadsaktörer	36
5.4 Transaktionskostnader	37
5.6 Internalisering av externa effekter	40
6 Slutsats	41
Referenser	42
7 Bilaga 1 Pro et contra lista	48
8 Bilaga 2 Intervjuguide	49

1 Inledning

And all their love was thinned with money, and all their fierceness was dribbled away in interest until they were no longer farmers at all, but little shopkeepers of crops, little manufacturers who must sell before they can make. Then those farmers who were not good shopkeepers lost their land to good shopkeepers. No matter how clever, how loving a man can be with earth and growing things, he could not survive if he was not a good shopkeeper.

...

... And a homeless, hungry man, driving the roads with his wife beside him and his thin children in the backseat, could look at the fallow fields which might produce food but not profit, and that man could know how a fallow field is a sin and the unused land a crime against the children. And such a man drove along the roads and knew temptation at every field, and knew the lust to take these fields and make them grow strength for his children and a little comfort for his wife. The temptation was before him always.

– John Steinbeck, *The grapes of wrath* (1939)

1.1 Bakgrund

Enligt en mätning utförd av Bisnode har svenskt lantbruk lägre lönsamhet än andra branscher (Lantbruketsaffärer, 2016). Trots subventionering har lantbruket svårt att täcka produktionskostnaderna samtidigt som andel nedlagd arbetstid inte återspeglas i lönekostnaderna. Bisnodes bedömning är att det saknas en tydlig instans som kan utkrävas ansvar att förändra lantbrukarnas ekonomiska situation (*ibid.*).

Våren 2015 tillsattes en kommitté för att utreda det svenska lantbrukets konkurrenskraft (SOU 2015:15). Mot bakgrund av förändrade konkurrensförutsättningar och förlorade svenska marknadsandelar

(som en följd av Sveriges EU-inträde), syftade utredningen till att utarbeta en strategi för att stärka konkurrenskraften (*ibid.*, p. 109). Utgångspunkten var att skillnader i svensk lagstiftning och EU-lagstiftning skapar ojämlika konkurrensvillkor för svenska lantbrukare att verka på den gemensamma EU-marknaden (*ibid.*, p. 12). Idag står det svenska lantbruket inför stora utmaningar att hävda sig i den globala konkurrensen (Törner, 2018). EU-inträdet har haft effekt på både livsmedelspriserna och lönsamhet och har således påverkat både konsumtion och produktion (Jordbruksverket, 1). Inför Sveriges inträde på den europeiska livsmedelsmarknaden ställdes en prognos för huruvida svenska livsmedelspriser förväntades påverkas av konkurrensen från lägre produktpriser och substitutvaror från utlandet (*ibid.*, p. 11). Prognosen spådde att ett flertal livsmedelsgrupper i Sverige skulle drabbas av prisfall (*ibid.*, p. 3). Kött (nöt-, gris- och fjäderfäkött) var den livsmedelsgrupp som fick det största prisfallet i samband med EU-inträdet (*ibid.*). Köttpriserna hade innan inträdet befunnit sig på ett stabilt prisläge men sjönk markant både under och efter inträdet. Efter prisfallet utvecklades köttpriserna i en mer långsam takt än andra livsmedelsgrupper och konsumentvaror.

Det svenska lantbruket har genomgått enorma förändringar vad gäller konkurrensförutsättningarna. Lantbruket har genomgått strukturomvandlingar, gårdarna blir färre och större och fokus ligger på rationalisering och lönsamhet (*ibid.*). År 1998, några år efter Sveriges EU-inträde, uppgick antalet mjölkproducenter till 15 800 (Jordbruksverket, 2; 4). År 2017 har antalet mjölkproducenter minskat till totalt 3600 företag (Jordbruksverket, 2).

Enligt Europeiska Unionen (2014) är ett av målen med den gemensamma jordbrukspolitiken att EU:s lantbrukare kan försörja sig. När den fria marknaden färdigställdes var det nödvändigt för många europeiska företag att ingå både inomeuropeiska och utomeuropeiska samarbeten för att överleva konkurrensen (Tallberg, 2011). För Sveriges del innebar inträdet på den fria marknaden en ökad export av framförallt drycker och tobak, medan mejerier, glassindustrin, slakterier och köttindustrin fick försämrade lönsamhet och hade svårare att klara sig i konkurrensen (Jordbruksverket, 4). År 2014 ca 20 år efter EU-inträdet, hade importandelarna tredubblats för svenska slakterier och svensk köttindustri medan det för svensk mejeriindustri hade femdubblats (*ibid.*). Anledningen var att dessa produktkategorier producerades billigare av andra europeiska konkurrenter och vann ökade

marknadsandelar (*ibid.*). Samtidigt sjönk också exportandelarna av dessa produktkategorier (*ibid.*). År 2013 uppgick värdet av den svenska exporten för svenska livsmedel till 63 miljarder kronor medan värdet av den svenska importen för svenska livsmedel var 109 miljarder kronor (*ibid.*). Jordbruksverket (*ibid.*) belyser dock att EU har gynnat den svenska livsmedelshandeln genom förenklade handelsregler. I en konkurrenskraftsutredning utförd av World Economic Forum (2016/2017) konstateras att skatter och restriktiv arbetsmarknadsreglering är de faktorer som utgör de största hindren för svenska företag att uppnå konkurrenskraft gentemot omvärlden (Konkurrensverket, 2018). Politiska reformer är därför avgörande när det gäller att stötta företags produktivitet (World Economic Forum, 2016/2017).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att studera riksdagspartiernas syn på lantbrukets framtida utveckling. För att uppnå syftet behöver man veta hur riksdagspartierna ser på lantbrukets konkurrensförutsättningar. För att besvara syftet har följande frågeställningar formulerats:

- Hur ska jordbruket bli konkurrenskraftigt?
- Är riksdagspartierna eniga om vilka statliga premisser som måste föreligga för att erhålla ett konkurrenskraftigt lantbruk?

2 Teori

I detta avsnitt ges en presentation av teorin. Avsnittet inleds med en genomgång av tillgänglig forskning på området (punkt 2.1), vilket är uppsatsens teoretiska utgångspunkt. Utifrån genomgången bildas ett teoretiskt ramverk som kan sammanfattas i två grupper, "politisk struktur" (punkt 2.2) och "hållbarhet och hållbar utveckling i jordbruket" (punkt 2.3). Grupperna struktur och hållbarhet har i sin tur subgrupper bestående av förklarande teorier och begrepp. De två grupperna och deras respektive subgrupper sammanfattas slutligen i en teoretisk syntes (punkt 2.4).

2.1 Konkurrenskraft

Konkurrensverket (2018) och Jordbruksverket (Jordbruksverket, 4) belyser att det inte finns någon allmängiltig definition av begreppet konkurrenskraft. För det första beror detta på innebörden av konkurrenskraft varierar med den kontext som begreppet används i (ibid.). Kontexten avgör i sin tur vilka variabler man ser till och mäter när man talar om konkurrenskraft. Detta innebär att begreppet inte har en konstant innebörd i sig självt.

Konkurrensverkets (2018, p. 29) definition av konkurrenskraft:

" The set of institutions, policies, and factors that determine the level of productivity of an economy, which in turn sets the level of prosperity that the country can achieve "

Vi jämför nu med Jordbruksverkets (Jordbruksverket, 4) definition på sektorsnivå och ser att begreppet konkurrenskraft istället kan översättas med marknadsandelar:

" Konkurrenskraft på sektorsnivå definieras ofta som att uthålligt och med god lönsamhet kunna behålla och ta marknadsandelar på hemmamarknaden och/eller på exportmarknaderna "

Konkurrensverkets (2018) definition belyser att institutioner, politik och produktivitetspåverkande faktorer är variabler som inverkar på konkurrenskraften medan Jordbruksverkets (4) definition belyser att det är tillvägagångssättet att bedriva verksamheten på ett uthålligt och lönsamt sätt som avgör konkurrenskraften. Även om konkurrenskraften kan uttryckas i olika termer (välstånd kontra marknadsandelar) på olika samhällsnivåer så krävs ändå likadana förutsättningar för att

skapa konkurrenskraft. Enligt Institutet för tillväxtpolitiska studier (Rapport, 2008) är det relevant att tala om en hel nations konkurrenskraft när man analyserar en marknad om det visar sig att politiken har inflytande på marknaden.

Vi använder oss därför av Konkurrensverkets (2018, p. 29) definition av konkurrenskraft.

Effektivitet och produktivitet är termer som är väsentliga att se till när man talar om konkurrenskraft (Jordbruksverket, 4). Enligt Jordbruksverket (Jordbruksverket, 4) innebär effektivitet ur ett företagsekonomiskt perspektiv graden av omvandling av insatta resurser till produkter och tjänster (Jordbruksverket, 4). I nationalekonomiska termer definieras effektivitet som grad av tillförd nytta.

Effektivitet kan delas in i inre och yttre effektivitet. Den inre effektiviteten innefattar företagets produktivitet, dvs. "förhållandet mellan tillförda resurser och det som produceras (slutprodukten)" – (Jordbruksverket, 4). Forskning och utveckling (FoU) och utbildning hör till de viktigaste drivkrafterna bakom konkurrenskraften på längre sikt (*ibid.*). Stödutbetalningar är i sig inget incitament till att öka produktiviteten såsom FoU är. Jordbruksverket (*ibid.*) tar upp att den höga avkastningsnivån är ett resultat av tidigare satsningar på FoU. Det behövs nu en ny kraftsamling med avseende på FoU och utbildning för att öka produktiviteten ytterligare (*ibid.*). Den yttre effektiviteten beskriver "i hur stor grad produkten uppfyller konsumentens efterfrågade nytta" – (Jordbruksverket, 4).

Statens effektivitet kan sammanfattas som effektivitet i beslutsfattande och effektivitet i utförandet (Norén Bretzer, 2011, p. 46). Statens effektivitet är viktigt för att förstå legitimiteten för staten (*ibid.*). Staten beskrivs ofta som en svart låda, som drivs av input (åsikter bland allmänhet, intresseorganisationer och partier). Politikens resultat är output som sedan bedöms av medborgarna (*ibid.*).

2.2 Politisk struktur

Flernivådemokratien har lett till att alltmer makt har flyttats upp till överstatlig nivå medan genomförandet har decentraliserats till kommunal nivå (Norén Bretzer, 2011, p. 19). Jordbruks- och miljöutskottet är det utskott där riksdagen har förlorat mest inflytande, även om Riksdagen fortfarande har möjlighet att genomföra förhandlingar med EU (*ibid.*). Partistrukturen (politiska partier) är den sammanlänkande

faktorn mellan samhällsnivåerna som har inflytande att genomföra förhandlingar mellan de olika nivåerna. En konsekvens av inträdet i den Europeiska Unionen är att den nationella nivån får mindre inflytande över regionala och lokala nivåer. EU:s direktiv har resulterat i att tillsyn och kontroll har ökat, framförallt på miljöområdet och livsmedelsområdet (ibid.). Det är de kommunala myndigheterna som har ansvar för att EU:s direktiv efterlevs. Norén Bretzer (ibid.) tar upp att överskådlighet som flernivådemokratien genererar har lett till ökade förväntningar på myndigheter att samarbeta med olika samhällsaktörer. Samtidigt saknas principer för hur detta samarbete ska gå till. När samarbeten kopplas till resurser finns inga tydliga regler för genomförande och ansvarsutkrävande (ibid.).

2.2.1 Institutionell struktur och samhällets spelregler

"Institutions provide the incentive structure of an economy; as that structure evolves, it shapes the direction of the economic change towards growth, stagnation or decline."

– North 1991

En **institution** skapar samhällets spelregler genom lagstiftning, bestraffningssystem och resursfördelningsprinciper som i sin tur reglerar vad enskilda individer, organisationer och nätverk har tillåtelse att göra i samhället (Engdahl & Larsson, 2015, p. 193; North, 1991; Nkya, 2003). North (1991) tar upp att den institutionella strukturen avgör om en ekonomi kan utvecklas, eftersom det ger företag möjligheter att agera utifrån regelverk. Institutioners uppbyggnad har betydelse för beslutsfattandet och påverkar indirekt lantbrukaren. Tallberg (2011) tar upp att en ändring av institutioners uppbyggnad kan ändra inriktning på politiken. EU:s institutioner ingår i en gemensam maktkamp om olika intressekonstellationer och maktbalansen mellan dem har inflytande på vilka intressen som ska tillgodoseas (ibid., pp. 13;16 - 17). EU är ett politiskt obundet organ som inte syftar till att styra utvecklingen i en viss politisk riktning, men däremot kan representanterna och beslutsfattarna inom institutionerna i sin tur ha olika politiska värderingar som slåss om att få bli representerade (ibid., p. 16).

Kulturen som beslutsfattarna bär med sig genomsyrar politiska beslut genom värderingar, normer, föreställningar (Barley & Tolbert, 1997, p. 93). Dessa kulturella aspekter formar en värdenorm som förs över till företagaren om vilka värderingar som ska genomsyra företaget (ibid.).

Den kulturella prägeln i institutionerna styr indirekt företagets resultat, exempelvis om lantbrukaren får betalt för att värna om miljön kommer lantbrukaren anpassa sin produktion till detta (egen anm.). Engdahl och Larsson (2015, p. 204) tar upp att den ekonomiska nyinstitutionalismen ser på institutioner som ett sätt att begränsa aktörers handlingsutrymme genom lagar, regleringar och sanktionssystem. Med handlingsutrymme avses enligt Engdahl och Larsson (*ibid.*, p. 36) en aktörs förmåga att agera i en viss situation. Det är kompetensen som avgör en aktörs handlingsutrymme, alltså de resurser som aktören besitter, vilka kan vara av olika slag, exempelvis ekonomiska och politiska resurser (*ibid.*). En företagare anpassar sina handlingar till de institutionella lagar och de strukturer som dessa medför (Nkya, 2003, p. 50). Om institutionerna ändrar regelverk kommer detta att förändra företagarens agerande och även antalet företagare på marknaden (*ibid.*).

Nkya (2003, p. 50) tar upp att överdrivna regleringar från institutioner i värsta fall kan slå ut entreprenörer och kan därför ses som ett sätt att förklara variationer i entreprenörskap. Det kan också vara så att institutionerna inte hinner anpassa sig till de nya ekonomiska reformerna, vilket resulterar i en fördröjningseffekt som går ut över entreprenörerna. Nkya (*ibid.*) tar upp att politiska reformer därför måste ligga i fas med marknadsreformer för att skapa möjligheter för företag att bedriva ett effektivt entreprenörskap. Institutioner inverkar på politiken som i sin tur begränsar entreprenörers möjlighet att överleva. Nkya (*ibid.*) studie om hur institutioner inverkar på jordbrukspolitiska företag i Tanzania visar på flera slående resultat som kan jämföras med det svenska lantbrukets konkurrensförutsättningar. Framförallt visade studien att differentierade skatter och höga skattenivåer resulterade i att företagen misslyckades i att konkurrera med utländska varor som var billigare.

2.2.2 Marknadsstruktur

“ Markets are social constructions that reflect the unique political-cultural construction of their firms and nations”

– Fliegstein 1996

Med marknad avses medborgarna som konsumenter och producenter (Norén Bretzer, 2011). Konsumenter och producenter verkar på marknaden genom att organisera sig av olika ändamål. Konsumenterna kan

organisera sig för att få igenom intressen medan producenter kan organisera sig för att öka marknadsandelar, dela kostnader eller kompetenser. Producenter kan även vilja förändra lagstiftning, skattepolitik och konkurrensfrågor (*ibid.*). Konsumenter och producenter verkar genom EU på en fri marknad. Med fri marknad avses summan av utbyten som sker i ett samhälle (econlib). Utbytena sker på frivilliga överenskommelse mellan minst två parter, utbytet avser ekonomiska varor, antingen materiella eller immateriella. Med den inre marknaden avses fri rörlighet av varor, tjänster, kapital och personer inom den europeiska unionen (eur-lex).

Den europeiska jordbruksmarknaden är uppbyggd av ett flertal aktörer; återförsäljare av insatsvaror, lantbrukare, leverantörer och återförsäljare (Buccirossi *et al.*, 2002). Aktörerna har olika grad av marknadsmakt och förhandlingsposition. Återförsäljare av insatsvaror har en stark ställning på marknaden och kan ingå samarbete med varandra. Ett exempel är samarbete mellan återförsäljare av biotekniska (GMO) och agrokemiska (bekämpningsmedel) varor. Insatsvarorna är grunden för lantbrukarens arbete och lantbrukaren är i stark beroendeställning till dessa återförsäljare. Lantbrukaren har därför en låg förhandlingsposition i marknadshierarkin. Lantbrukaren har möjlighet att förhandla med andra lantbrukare eller återförsäljare (Buccirossi *et al.*, 2002). Lantbrukaren kan ingå samarbete med andra lantbrukare av kostnadsreducerande skäl eller påverka marknadsföringen av produkterna ut till konsumenterna. Exempelvis tar Jordbruksverket (Jordbruksverket,³) upp att stora gårdar som ingår samarbete med hög kapitalisering och intensitet har en högre produktivitet och är mindre beroende av stöd.

2.2.3 Transaktionskostnad

En transaktionskostnad innebär en kostnad som uppstår i samband med ett ekonomiskt utbyte (Robins, 1987). Kostnaden är inte kopplad till marknadspriset för en vara eller tjänst, utan kopplas till själva utbytet av varan eller tjänsten (Robins, 1987). Transaktionskostnader innefattar alla slags kostnader för kontroll och utförande av kontraktbundna förbindelser men även information och sökning. North (1991) tar upp att institutionernas regelverk bestämmer både produktionskostnader och transaktionskostnader och därmed också lönsamheten. I samband med att EU utformade ett nytt regelverk gällande den gemensamma jordbrukspolitiken fick myndigheter anpassa sig till de nya reglerna (Jordbruksverket, 4). Jordbruksverkets kostnader för att

anpassa sig till CAP:s komplexa regelverk uppgick år 2013 till 834 miljoner kronor (*ibid.*). Detta kan ses som en transaktionskostnad. Ytterligare ett exempel som kan ses som en transaktionskostnad är den utbetalning på 660 miljoner kronor som Sverige fick göra på grund av brister i hanteringen av stöd (*ibid.*).

2.3 Hållbarhet och hållbar utveckling i jordbruket

United Nations (1998) belyser att hållbarhet är en process där förändringar som involverar resursutnyttjande, investeringar, teknologisk utveckling och institutioner görs på ett sätt som möter framtiden. Lantbruket har flera mål att ta hänsyn till som ska inkludera miljö, ekonomi och sociala frågor. På miljöområdet finns sexton miljö kvalitetsmål, ett generationsmål och 28 etappmål (miljömålen, 2017; Sveriges miljömål). Generationsmålet är ett övergripande, vägledande mål för att uppnå de sexton miljömålen. Generationsmålet pekar mot den omställning som samhället måste göra för att miljö kvalitetsmålen ska nås. Generationsmålet belyser riktlinjer för både produktion och konsumtion, där miljöpåverkan som passerar över landets gränser, både i form av import och export, ska beaktas (SCB *et al.*, 2012). Generationsmålet belyser att de största miljömålen ska vara lösta till nästa generation och att miljöpåverkan inte ska ske utanför landet gränser. Etappmålen är delmål för att nå miljömålen och ska underlätta uppföljning (miljömålen, 2017). De sexton miljömålen omfattar bevarande av den biologiska mångfalden och innebär en god och långsiktig förvaltning av naturresurserna luft, mark, vatten och ozonskikt (*ibid.*).

SCB *et al.* (2012) belyser att det kan vara svårt att avgöra hur den globala hållbarheten utvecklas med hänsyn till förändringar i lantbruket emellan länder. Om svenska livsmedelsproduktionen minskar så underlättar detta för Sverige att uppfylla vissa av miljömålen, till exempel mindre övergödning. En minskad svensk produktion kommer däremot innebära en ökad import, vilket belastar andra länders miljöpåverkan. Många av de positiva effekterna (biologisk mångfald) som lantbruket genererar skulle också gå förlorade och därmed skulle en minskad produktion också göra det svårare att uppnå miljömålen. En minskad produktion kan även drabba den ekonomiska lönsamheten på landsbygden (*ibid.*).

Den sociala aspekten i lantbruket innefattar bland annat lantbrukarens relation till institutioner, som omfattas av myndigheter, organisationer, marknaden och jordbrukspolitiska beslut (SCB *et al.*, 2012). Relationen till myndigheter upplevs av många lantbrukare som

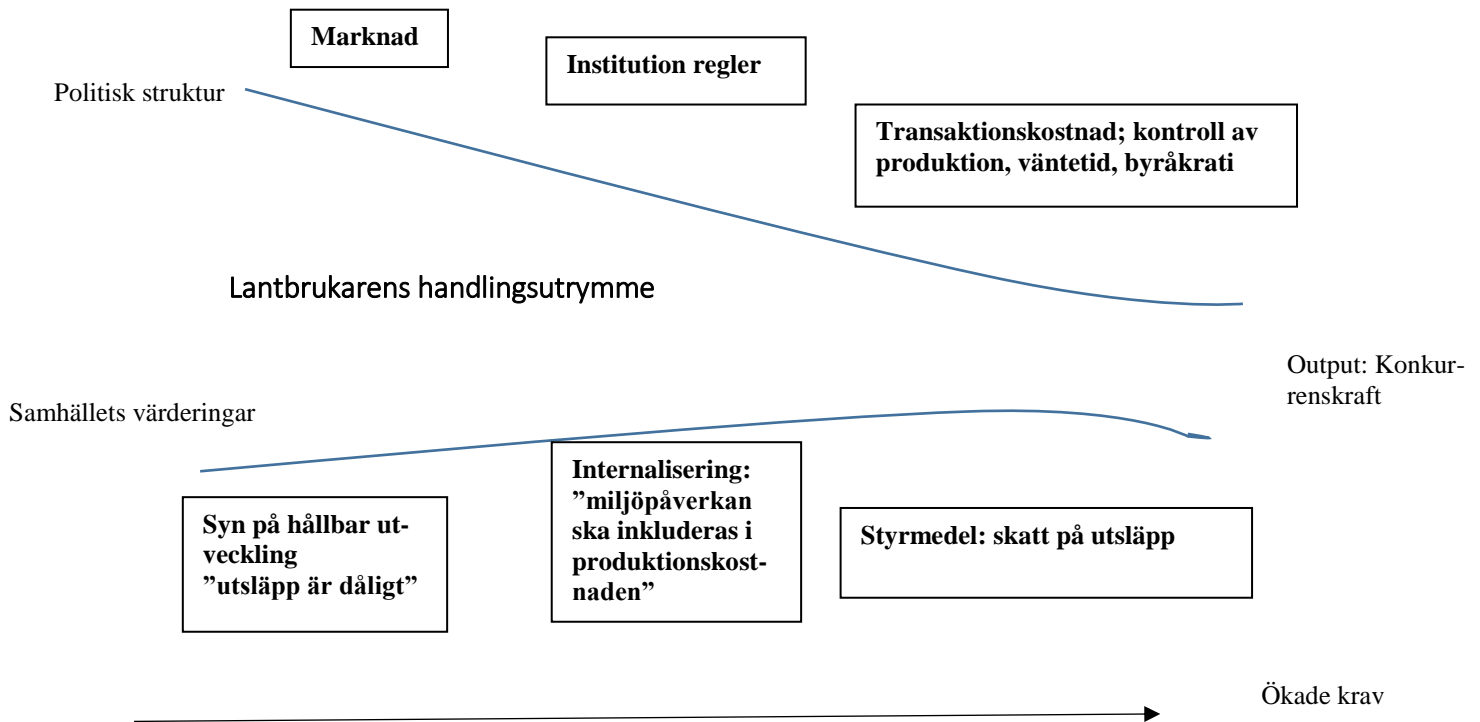
stressande. Ett uppmärksammat problem är det tidskrävande regelkrångel som motar en effektiv produktion och skapar en oförutsägbar tillvaro (*ibid.*). Även kontinuerliga förändringar i landsbygdsprogrammet ökar oförutsägbarheten. Enligt SCB *et al.* (*ibid.*) är de mest stressande faktorerna tvärvillkor och risk för ekonomiska sanktioner som en konsekvens att man inte har följt de många regelverken tillräckligt ordentligt. Samtidigt innebär de administrativa kraven stora merkostnader för lantbrukare (*ibid.*).

Den ekonomiska aspekten i lantbruket innefattar kapaciteten att kunna hävda sig på en global marknad (SCB *et al.*, 2012. Sverige har i många avseenden sämre konkurrensförutsättningar än andra europeiska konkurrenter på grund av bland annat naturgivna förutsättningar (klimat, kort växtperiod) och långa avstånd. Andra aspekter som ger svenska lantbrukare ett sämre konkurrensläge är en hårdare lagstiftning än andra länder med avseende på miljö- och djurskydd. Dessa krav är däremot frivilliga och är på så sätt förutsättningar som går att ändra på (*ibid.*).

2.3.1 Internalisering av externa effekter

Biologisk mångfald är en konsekvens av den huvudsakliga produktionen, en extern effekt. Negativa externa effekter (utsläpp) åtgärdas av ekonomiska styrmedel. Genom en miljöskatt integreras miljöpåverkan i lantbrukarens produktionskostnad (Brännlund & Kriström, 2010). Denna internalisering av extern effekt innebär en effektiv resursallokering, eftersom samhällets totala kostnader räknas in i lantbrukarens produktionskostnad (Brännlund och Kriström, 2010).

2.4 Teoretisk syntes

Figur 1. Teoretisk syntes, egen bearbetning utifrån Ammenberg (2012)

Ovan nämnda teorier vävs samman i den teoretiska syntesen (punkt 2.4) som illustrerar hur ökade krav från omgivningen begränsar lantbrukarens handlingsutrymme. Detta i form av politisk struktur (regleringar, lagar) och samhällets värderingar om hur väl lantbrukarens produktion överensstämmer med synen på en hållbar produktion. Ju fler krav lantbrukaren måste beakta från samhället i sin produktion, desto mer begränsat blir handlingsutrymmet, eftersom lantbrukaren har liten förhandlingsmakt. Grad av handlingsutrymme i förhållande till lantbrukarens produktivitet påverkar i sin tur lantbrukarens konkurrenskraftighet och lönsamhet. Variablerna marknad, institutionella regler, transaktionskostnad, synen på hållbar utveckling, internalisering och styrmedel utgör ramarna för lantbrukarens handlingsutrymme. Den teoretiska syntesen är en egen bearbetning efter Ammenbergs (2012) modell av Det naturliga steget. Det naturliga

steget är föreställning om hur företagarens spelrum och handlingsutrymme minskar när kraven från omgivningen ökar (Ammenberg, 2012). Enligt Ammenberg (*ibid.*) utgör miljöpåverkan och resursfrågor absoluta gränser för företaget, med tiden minskar dessa handlingsutrymmet och slår ut de företag som inte klarar av att anpassa sig till kraven. Ammenberg (*ibid.*) belyser att det därför behövs en bra utgångspunkt på så sätt att företagets kapacitet överensstämmer med kraven från omgivningen. Företaget kan utöka sitt handlingsutrymme genom teknikutveckling och ökad effektivitet. Ammenberg (*ibid.*) menar dock att teknikutvecklingen kan begränsa handlingsutrymmet om konkurrenter anammar tekniken och går om företaget i fråga om effektivitet och produktivitet.

3 Metod och material

3.1 Kvalitativ ansats

Ett kvalitativt förfaringssätt ligger till grund för studien. Frågeställningarna undersöker den kontextuella förståelsen i form av samspelet av de omvärldsfaktorer som skapar konkurrensförutsättningar. Vidare syftar studien till att studera synen på konkurrensförutsättningarna och tolkningen av ett konkurrenskraftigt lantbruk.

3.2 Kvalitativa intervjuer

Den kvalitativa forskningsintervjun gör det möjligt att studera komplexa företeelser på djupet och lämpar sig väl för att studera lantbrukets mångfacetterade konkurrensförutsättningar. Intervjuformen har varit semistrukturerad och har utgått från ett antal på förhand bestämda teman som ska diskuteras (Bryman & Bell, 2015, p. 475). Intervjufrågorna och teman har formulerats utifrån att söka samband mellan den minskade andelen svenskproducerade livsmedel och EU-inträdet, eftersom denna korrelation har framkommit i bakgrundsinformationen. Den semistrukturerade intervjuformen ger utrymme för aspekter som intervjupersonen anser vara centrala och kan på så vis belysa nya perspektiv (*ibid.*).

Urvalet av intervjupersoner har gjorts utifrån en snöbollsurvalsmetod, som innebär ett stegvist urval där de mest lämpade intervjupersonerna sållas fram först efter flera urval (Teorell & Svensson, 2007, p. 188). Den första intervjupersonen som mitt strategiska urval har lett fram till är en sakkunnig expert inom konkurrenskraft och regelförenklningar från *Lantbrukarnas Riksförbund* (LRF). De företräder lantbrukarna, producentsidan. En strävan har varit att få en motpol till producentsidan. Därför har jag även valt en representant från konsumentmarknaden som lantbrukarna konkurrerar med. Mitt andra strategiska urval har därför lett fram till en intervju med VD från svenskmärkningen *Från Sverige*. Efter att intervjun har sammanställts har den skickats ut till intervjupersonerna. Intervjufrågorna är riktade till *LRF* och *Från Sverige* och finns i Bilaga 2.

3.3 Argumentationsanalys

Det finns flera lämpliga metoder som underlättar granskning av ett debattmaterial. Argumentationsanalys är som metod användbar när man vill pröva relevansen i argument som stöd till en tes (Bergström & Boréus, 2014). Debattmaterialet granskas först och rekonstrueras därefter till ett antal teser, dit för- och motargument kopplas. På så sätt kan argumentens saklighet prövas och bedömas i vilken grad argumenten stärker en viss ståndpunkt. Rekonstruktionen av debatten innebär en avgränsning till de argument som hör till sakfrågan och en bortsällning av känsloladdade uttalanden. Ett utdrag ur argumentationsanalysen finns i Bilaga 1.

Argumentationsanalysen lämpar sig väl eftersom metoden framhäver sakligheten i argumenten med betoning på sakfrågan. Metoden lyfter fram konkreta åtgärder som kan stärka lantbrukets konkurrenskraft och effekterna på konkurrenskraften. Argumentationsanalysen har däremot kritiserats för att generera problem med giltighet (validitet) och tillförlitlighet (reliabilitet) (Bergström & Boréus, 2014). Utfallet av argumentationsanalysen är avhängig personen som rekonstruerar debatten och dennes tolkningsförmåga. Rekonstruktionen av debatten sker alltid utifrån tolkarens perspektiv och fokus flyttas således från avsändarens (debattörens) mening till tolkarens läsning. Att tolka underförstådda meningar i debatten kan medföra problem. Viktigt är att som tolkare motivera hur man har tänkt när man strukturerar upp argumenten.

3.4 Kvalitativ dataanalys

Utifrån struktureringen av de för- och motargument som har framkommit i argumentationsanalysen, har jag analyserat materialet på nytt med utgångspunkt i den nya strukturen som argumentationsanalysen har genererat. Argumentationsanalysen av partiledardebatten har alltså varit min utgångspunkt för att utföra en ytterligare analys, en kvalitativ dataanalys. Den kvalitativa dataanalysen utförs genom att bryta ner materialet till nyckelord och begrepp, som därefter analyseras utifrån sitt sammanhang. Metoden vill kartlägga relationer mellan nyckelord och se hur de kan utgöra en förklarande grund till ett fenomen som diskuteras i materialet.

Den *kvalitativa* dataanalysen skiljer sig från den *kvantitativa* dataanalysen på så sätt att den inte utgår från några strikta regler för hur insamlade data ska kodas och tolkas (Bryman & Bell, 2015). I den

kvalitativa dataanalysen sker kodningen parallellt med ny insamling av data, tills det går att skapa mening i sin data utifrån återkommande begrepp (*ibid.*). Metoden innebär att insamling och analys av data sker växelvis och utifrån denna växelverkan kartläggs successivt en struktur av återkommande teman som genererar teorier. Materialet bryts ner till mindre delar och fragment som sedan kodas utifrån sitt sammanhang. Den kvalitativa dataanalysen syftar till att, utifrån insamlad data, kartlägga begrepp och generera teorier utifrån det sammanhang där begreppen förekommer (*ibid.*).

Man har ifrågasatt den grundade teorin som teorigenereringsmetod, eftersom fokus ligger på generering av begrepp medan det är upp till forskaren att tolka relationen mellan begreppen och huruvida man kan generera en teori (Bryman & Bell, 2015). De teorier som forskaren får fram är dessutom beroende av de specifika sociala företeelser som studeras och kan således inte sägas generera några allmängiltiga teorier. Ytterligare kritik som framförts är att det insamlade materialet fragmenteras till mindre delar, med risk för att förlora sitt sammanhang (*ibid.*).

3.5 Material

Materialet kommer från intervjuer, partidebatt och riksdagsmotioner och interpellationer. Två separata telefonintervjuer har gjorts med Lars-Erik Lundkvist, expert inom konkurrenskraft och regelförenklingar från LRF, och med Maria Forshufvud, VD på *Från Sverige*. Två mejlintervjuer har också gjorts med Anders Grönwall (S), avdelningschef för Riksdagsgruppens sekretariat och Cecilia Reje (M), politiskt sakkunnig inom miljö - jordbruksutskottet. De intervjuade har fått svara på frågor om det svenska lantbrukets konkurrenssituation utifrån en intervjuguide. Tanken från början var att intervjua riksdagspolitiker för att få ett uttalande från varje riksdagsparti, detta har dock inte varit möjligt på grund av att många partier har varit för högt belastade inför valet i höst. Istället har en jordbrukspolitisk partidebatt använts samt riksdagsmotioner och interpellationer. De politiska partierna är relevanta att studera av den anledning att det är politikerna som sätter ramarna för livsmedelsproduktionen och konkurrensförutsättningarna. Politikerna kan också omförhandla villkor på överstatlig nivå, som i sin tur ändrar förutsättningarna för lantbrukare. Under en debatt om EU:s jordbrukspolitik arrangerat av Ultuna Studentkår framkom att riksdagspartierna hade olika åsikter om jordbrukspolitiken huruvida den

är gynnsam eller ej för det svenska lantbruket. Detta var något jag därför ville fördjupa mig i.

Studien är politiskt obunden och framhäver inte personliga politiska åsikter. Fokus ligger på de tillvägagångssätt och konkreta åtgärder som partierna tror kan stärka konkurrenskraften. Vissa partier tar mer plats i arbetet av den anledning att dessa partier är större eller har många och uttalade åsikter om jordbrukspolitikerna.

3.6 Sammanfattning metod

Tillvägagångssättet har i stora drag byggts på att kartlägga lantbruksnäringens och politikens syn på lantbrukets konkurrensförutsättningar och sedan jämföra huruvida det finns en samstämmighet i frågan om hur lantbrukets konkurrenskraft kan stärkas.

Genomförandet av undersökningen kan sammanfattas i följande delmoment:

1. Litteraturgenomgång och insamling av tillgänglig forskning på området
2. Empiri från lantbruksnäringen har inhämtats genom semistrukturerade intervjuer med representanter från lantbruksnäringen och från den politiska arenan.
3. Empiri från en livesänd valdebatt med jordbrukspolitiska representanter från riksdagspartierna. Materialet från valdebatten har validerats mot en inspelad repris av valdebatten och slutligen stämts av med partiernas riksdagsmotioner i frågor som rör lantbruksnäringen.
4. För att på ett systematiskt sätt strukturera upp skillnader och likheter i ståndpunkterna mellan partierna har en argumentationsanalys tillämpats på materialet från både debatten och motionerna.
5. Utifrån argumentationsanalysen har en kvalitativ dataanalys gjorts, där återkommande nyckelord och begrepp har kodats och tolkats.
6. Utifrån det empiriska materialet har en jämförelse mellan de politiska partierna ståndpunkter i frågan om lantbrukets konkurrenssituation.
7. Det empiriska materialet har slutligen analyserats utifrån den teoretiska syntesen.

4 Empiri

4.1 Empirisk bakgrund

Lars-Erik Lundkvist från LRF menar att marknadsandelarna för svenskproducerade livsmedel sakteligen har gått ner relativt sett sedan EU-inträdet. Innan EU-inträdet låg marknadsandelen på 70 % för egenproducerat livsmedel och resterande 30 % för exporterade livsmedel. Sverige är nu nere på runt 50 % där svensproduktionen består av 50 %.

*”Den globala konkurrensen har medverkat till att pressa tillbaka den svenska produktionens marknadsandel av konsumtionen så det är klart att det påverkar nedläggningar. **Förändringar i jordbrukspolitiken slår igenom mer på marknadspriserna.**”*

– Lars-Erik Lundkvist

Lundkvist belyser att Sverige inte har samma förutsättningar att konkurrera som exportländerna Irland och Danmark. Danmark och Sverige har lika mycket åkermark men Danmark kan producera på ett mer effektivt sätt som sänker kostnaderna. Sverige bör också försöka få en större nettoexport genom att hitta konsumenter som är **beredda att betala för ett högre pris**. Dock har Sverige inte varit så uthålligt i att hitta internationella konsumentgrupper att sälja till utomlands, det har visat sig vara svårt ända sedan EU-inträdet. I slutändan har det alltid lutat mot att försvara marknadsandelarna i Sverige istället för på världsmarknaden. En positiv utveckling är ambitionen om att hitta nya internationella konsumentgrupper som har bakats in som ett mål i Livsmedelsstrategin.

Det som är positivt är att efterfrågan på svenskproducerat har ökat, mycket tack vare ursprungsmärkningen *Från Sverige*. *Från Sverige* är en strategiskt viktig satsning eftersom intresset för svensk mat och dess mervärden har förbättrats från marknadens sida, menar Lundkvist.

Maria Forshufvud, VD på svenskmärkningen *Från Sverige*, pekar på det höga importtrycket som skapar en tuff situation för lantbrukare i kombination med att Sverige inte utnyttjar alla sina resurser. Forshufvud menar dock att ursprungsmärkningen *Från Sverige* har fått betydelse för den ökade konsumtionen av svenskproducerade livsmedel.

Konsumenter efterfrågar information om matens ursprung och förtroendet för Sveriges produktion är högt. Det finns däremot en gräns för hur stort merpris konsumenter är beredda att betala för svenska varor.

”Den bristande lönsamheten är den förklarande faktorn till varför Sverige har en större andel importerat livsmedel än andra EU-länder. Därför räcker det inte med en ökad efterfrågan på svenskproducerade livsmedel i Sverige utan det måste också finnas de rätta förutsättningarna för företagsamhet.”

– Maria Forshufvud

Både Forshufvud och Lundkvist ser potentialen i fler produktkategorier för svenskproducerade livsmedel som en möjlighet att marknadsföra svenska mervärden. Fler produktkategorier än basprodukt och premieprodukt. Detta kan ske genom att omvandla lagstadgade krav till branschriktlinjer istället, och på så sätt framhäva att de svenska mervärdena i produktionen har genererats på frivillig väg och inte genom lagstadgade krav, vilket är ett incitament att ta mer betalt. Lundkvist tror att konsumtionen kan öka som en följd av en bättre kostnadshantering i produktionen, vilket ligger i linje med Livsmedelsstrategin.

Lundkvist argumenterar för ett antal konkreta förslag som han tror skulle kunna förbättra konkurrensförutsättningarna.

1. Myndighetsutövningen måste bli mer effektiv och hanteringen av ärenden måste snabbas på. Lantbrukaren ska inte behöva vänta på besked om exempelvis beviljande av stöd eller utbyggnad.
2. Det andra förslaget är att se över skatter och avgifter som kraftigt avviker från omvärlden, såsom skatt på växtskyddsmedel och dieselavgift. Likaså att ta bort differentierade skatter på olika livsmedel och återgå till en enhetlig skattesats.
3. Det tredje förslaget är att titta på miljölagstiftning och djurskyddslagstiftning, där kraven inte bör sänkas men kan utformas till branschens krav. Hellre att kraven stiftas i branschregler än i nationell lagstiftning. Då kan man lättare motivera olika prissättningar och ta betalt för mervärdet som de högre kraven genererar. Det är svårare att motivera att lätta på krav som är lagstiftade. Konsekvensen blir att sänka krav

motsvarande EU-nivå troligtvis skulle innebära en försämring av totalnivån. En ytterligare konsekvens är att branschriktlinjer till skillnad från nationell lagstiftning gör det svårt att leverera kvalitetsgaranti. Andra EU-länder har sina krav stiftade i form av branschriktlinjer. Danmark har kraven i form av branschriktlinjer istället för i dansk lagstiftning, där efterlevnaden av branschriktlinjerna kontrolleras av en extern granskare. Det fanns i den svenska konkurrenskraftsutredningen förslag om att omarbeta svenska lagstadgade krav till branschriktlinjer men man tog inte upp detta i Livsmedelsstrategin. På lång sikt är det bättre med ökad produktion än ökad import. Sammantaget är det en rad förbättringar på flera områden som behöver genomföras, regler, marknad och konsumentsatsningar. Även forskning och innovation är viktigt, bland annat måste beställningarna mot SLU bli tydligare.

4.2 Den politiska viljan att skapa de rätta konkurrensförutsättningarna

Med bakgrund i näringens bild av lantbrukets konkurrensförutsättningar jämförs politikernas syn på konkurrensförutsättningarna. Partiernas viktigaste ståndpunkter återges med utgångspunkt i de sakfrågor som partierna lyfter fram som viktiga. De huvudsakliga argumenten som har lyfts från debatten har stämts av med partiernas riksdagsmotioner i efterhand. Debatten har spelats in av Lantbrukets affärstidning ATL och går att se på <http://www.atl.nu/lantbruk/atl-sander-live-fran-ultuna/>.

Ekonomisk och ekologisk hållbarhet: Det grundläggande faktum att lantbrukare är ekonomiskt beroende av ersättning från staten resulterar i en maktlöshet att det inte är lantbrukaren själv styr över företagets överlevnad och lönsamhet. Centerpartiet trycker på att svensk livsmedelsproduktion har minskat med 25 procent på 25 år samtidigt som importgraden är på väg upp mot 60 procent. Sverige har världens dyraste mat i kombination med en självförsörjningsgrad på knappt 30 procent (interpellation 2015/16: 509). Centerpartiet (interpellation 2015/16: 509) ställer sig därför frågan om krav som är lagstadgade verkligen innebär en konkurrensfördel. Regelverken tar inte hänsyn till att gårdar har skilda förutsättningar (ATL, debatt, 2018-05-07; Motion 2016/17: 2023). Myndigheter bör ha en mer realistisk syn på företagen och utgå från att företagen är begränsade vad avser resurser. Svensk lagstiftning bör ses över så att den **harmoniserar mer med EU-reglerna** (Debatt, Lantbrukarnas affärstidning, 2018-05-07; Riksdagen 16/17, p. 9). Villkor för att få ersättning ska främja en **målstyrd produktion** utan att försämra kvaliteten i produktionen. Man kan utöka principen om ömsesidigt erkännande så att den ska gälla som en huvudprincip och att det ska vara inslag av nationella regler. **Färre och enklare skatteregler** ska sänka kostnaderna, skapa enklare förutsättningar för företagsamhet och underlätta övergången vid generationsskifte. Arbetsgivaravgiften ska sänkas och det ska tillämpas en mer rättvis beskattning. (ATL, Debatt, 2018-05-07).

Partiet tror inte på åternationalisering av stöden, stöden ska fortfarande komma från EU, men däremot tror partiet på att mer makt bör flyttas ner till statlig nivå. Långsiktigt måste man peka ut Pelare 1 som

en ohållbar modell och istället bedriva politik utifrån framförallt Pelare 2. Varje land bör skraddarsy beslut utifrån sina specifika förutsättningar. Man bör ha ett konstruktivt angreppssätt angående effektiviseringar i EU-budgeten och inte bara fokusera på rationaliseringar av jordbruksstöden (ATL, Debatt, 2018-05-07).

Social hållbarhet: Både myndigheter och lantbrukare måste i dagsläget förhålla sig till nya beslut som fattas på EU-nivå vart sjunde år (ATL, Debatt, 2018-05-07; Motion 2016/17: 509). Det är snabba kast och stora omställningar, vilket även drabbar förvaltningsmyndigheterna som sällan hinner uppdatera sig till nya krav. Myndigheterna måste därför börja inleda ett överskridande samarbete för att minimera dubbelarbete, fördela den byråkratiska bördan och effektivisera beslutsfattande (Riksdagen 16/17, p. 7). Myndigheter bör också satsa på att föra en dialog med lantbrukare för att få en bättre förståelse för lantbrukarens situation och ha lägre krav på administration för lantbrukarna (Debatt, Lantbrukarnas affärstidning, 2018-05-07; Riksdagen 2016/17).

Ekonomisk hållbarhet: Viktigt är att underlätta företagandet genom att förenkla regler, göra reglerna mer målstyrda och minska den administrativa belastningen för lantbrukare (ATL, Debatt, 2018-05-07; intervju, Reje., C.; Motion 2016/17: 3173). EU:s beslutsfattande ska effektiviseras och när nya beslut fattas ska man ge lantbrukare tidsram att ställa om till nya förutsättningarna (ibid.). Vidare bör lagstadgade krav kontinuerligt omprövas på frågan huruvida de möter konkurrensförutsättningarna i omvärlden (Motion 2016/17: 3173, p. 7; Interpellation 2015/16: 509).

Ekologisk hållbarhet: Partiet efterfrågar större flexibilitet i lagtolkningen. I bedömningen av användandet av kemikalier ska man beakta den förhållandevis låga kemikalieanvändning i Sverige jämfört med andra EU-länder och väga nyttan mot merkostnaderna (Riksdagen 2016 motion). Kemikalieinspektionen gör andra tolkningar av EU-reglerna och tar inte hänsyn till vad konsekvenserna av bedömningen blir på landets lantbrukare, man ser inte till helheten. På en rad områden vill Moderaterna också minska skattebördan i produktionen,

framförallt sänkta arbetsgivaravgifter och drivmedel (Motion 2016/17: 3173, p. 6; Interpellation 2015/16: 509).

Social hållbarhet: Samarbete mellan myndighet och marknad ska öka genom att myndigheter antar en mer **stödjande roll** för att främja utvecklingen av lantbruksföretaget, istället för kontrollerande (ATL, Debatt, 2018-05-07; Motion 2016/17: 3173; Interpellation 2015/16: 509). Ett konkret förslag är ett mer dialoginriktat samarbete mellan Livsmedelsinspektionen och lantbruksföretagen (*ibid.* p. 7 – 8). Inspektionsbesöket omvandlas då till en konsulttjänst. Det ska vidare vara lättare för företag att byta livsmedelsinspektör om det uppstår oenighet. Moderaterna har som ambition att effektivisera överklagandeprocessen för att underlätta snabbare beslutsfattande vid förändringar. Kommunerna kan genom ett **gränsöverskridande samarbete** underlätta bytet av livsmedelsinspektör (*ibid.*).

Beslutsfattare på EU-nivå måste kunna enas i tid om nya beslut som ska fattas, så att det inte blir en fördröjningseffekt som går ut över den enskilda lantbrukarens ekonomi. Att lantbrukare får förutsägbarhet är en viktig faktor för att stärka konkurrensen för svenska bönder.

Det behövs mer tillämpad kunskap om livsmedelsproduktionen. Ett förslag är därför tätare samarbete med SLU, Formas, Rise, Jordbruksverket och Livsmedelsverket (Motion 2016/17).

Ekonomisk hållbarhet: Kostnaden för EU-medlemskapet måste minska samtidigt som Sverige måste hitta ett annat förhållningssätt till det byråkratiska regelkrånglet (Lantbrukets affärstidning, 2018-05-07). De höga produktionskostnaderna och den hårda internationella konkurrensen ska utredas genom Livsmedelsstrategin.

Myndigheter måste ha en **företagsfrämjande inställning** till lantbrukare och anta en stödjande roll (Lantbrukarnas affärstidning, 2018-05-07; Interpellation 2015/16: 509; prop. 2016/17: 104). Myndigheter ska utforma regler på ett sätt som främjar konkurrenskraften och tillhandahålla enklare tillgång till information om gällande regler. Den offentliga kontrollen för livsmedelsföretag får **inte störa produktionen** (prop. 2016/17; 104; Interpellation 2015/16: 509).

Grönwall (intervju) tror däremot inte på att svenska livsmedel kommer kunna konkurrera i pris, även om kraven i produktion sänks till en EU-nivå. Detta på grund av de naturgivna förutsättningarna genom Sveriges geografiska läge, klimat och företagsstruktur. Grönwall (*ibid.*) menar att det krävs expertbedömning för att avgöra huruvida den globala konkurrensen har påverkat produktionen av svenskproducerade livsmedel (Grönwall, A., intervju).

Social hållbarhet: På kunskapsområdet vill Socialdemokraterna att samarbetet mellan näringsliv och akademi ska öka och att kunskap ska ha en internationell orientering (prop. 2016/17: 104). Socialdemokraterna vill också att lantbruksnäringen ska få prioritet och kunna samverka bättre med andra näringar. Det gäller att den fysiska planeringen är en förutsättning för lantbruket (prop. 2016/17: 104).

Ekologisk hållbarhet: Socialdemokraterna vill att produktionen ska inriktas på att vara ekologisk och att det finns tillgång till miljövänliga växtskyddsmedel (ATL, Debatt, 2018-05-07; 2016/17; prop.17/18:1 utg. omr. 23). Processen för att godkänna växtskyddsmedel ska bli mer effektiv. Socialdemokraterna vill att Sverige ska arbeta för en **fortsatt god djuromsorg och miljövård** och att **standarderna ska öka ytterligare** och att EU utökar andelen ekologiska areal (prop. 2016/17: 104). Stöden ska följa ett ekologiskt produktionsfrämjande så att man minskar andelen direktstöd till att istället omfatta stöd för ekologisk odling. Kostnaden för certifiering ska också omstruktureras så att det inte är lantbrukarna som står för certifieringskostnaden. Djurskyddet och miljökraven ska vara fortsatt höga, då de ses som konkurrensfördelar (prop. 2016/17: 104). Produktionen ska kunna möta den ökade efterfrågan på hälsosamma livsmedel, framförallt ekologisk mat (*ibid.*; Grönwall, intervju; Betänkande 2017/18: MJU18; prop.17/18:1 utg. omr 23). Sveriges nisch är god djurvälstånd, miljövård, lägst antibiotikaanvändning i EU och tillgång till bra naturresurser (prop. 2016/17: 104; intervju, Grönwall; interpellation 2015/16:509; Betänkande 2017/18 MJU18).

Ekologisk hållbarhet: Det faktum att svenskt jordbruk kan hålla en högre miljöfrämjande standard än andra europeiska producenter

är en konkurrensfördel, viktigt är därför att främja den ekologiska produktionen (Debatt, Lantbrukets affärstidning, 2018-05-07; Motion 2016/17:1334). En mer **detaljstyrd produktion i form av ekologisk omställning** är en viktig hörnsten för att möta framtidens klimat på ett effektivt sätt och göra jordbruket mer konkurrenskraftigt (Debatt, Lantbrukarnas affärstidning, 2018-05-07). Omställningsersättningen för ekologisk produktion ska öka (*ibid.*). Jordbruksmark som har sämre jordbruksvärde bör ställas om till betesmark (www, atl, 2; www, miljöpartiet, 3). Lantbruket ska miljöeffektivisera sin produktion, kraven ska komma både från EU-nivå och nationell nivå (www, miljöpartiet, 1; www, miljöpartiet, 2; www, miljöpartiet, 3). EU bör införa en momsdifferentierad skatt på miljö- och klimatpåverkan.

Ekonomisk hållbarhet: Jordbruket ska få tillbaka för att bidra till klimatåtgärder i form av en fond som ska finansieras genom beskattning av miljöförsämrande insatsmedel. Produktionen ska drivas av fossilfria drivmedel och en skatt på mineralgödsel och antibiotikaanvändning ska införas. Även klimatförsämrande livsmedel ska beskattas (www, miljöpartiet, 1).

Social hållbarhet: Miljöpartiet tror på att ett vetenskapligt råd kan vara med och driva fram förändringar i branschen. Stödsystemet måste helt enkelt blir enklare, det är krångligt både för lantbrukare och myndigheter (www, miljöpartiet, 3).

Ekonomisk hållbarhet: Kristdemokraterna vill ha **färre och tydligare regler** (Motion 2016/17: 2550). Ett slopat beteskrav ger likvärdiga konkurrensförutsättningar genom att bonden kan få mer betalt genom betesstödet. Vidare måste Sverige bli mycket bättre på att använda sig av EU:s stöd som finns för att hjälpa producenter som har högre ställda krav på sig än andra EU-bönder. En viktig del i detta är att man effektiviserar hanteringen av stöden. Bland annat ska man ha en regional förvaltare som betalar ut stöden för att förhindra fördröjningar. Stöden måste också omvandlas till att bli mer schablonartade (Motion 2016/17: 2550). Vidare ska **dieselskatten sänkas** till en jämförbar nivå som de europeiska konkurrenterna (Debatt, Lantbrukarnas affärstidning, 2018-07-05). Vidare ska man satsa på att lantbrukets

insatsvaror ska komma från Sverige, bränsle, gödningsmedel och reservdelar.

Kristdemokraterna slår ett slag för att lösa den svenska mjölkkrisen, lantbrukarna ska få ersättning på 1000 kr per ko för att täcka svenska merkostnader (Motion 2016/17: 2550). Lantbrukare ska också erbjudas en **inkomstförsäkring mot skördekatastrofer** så att **staten går in och stödjer ekonomiskt** när lantbrukare förlorar en betydande del av sin inkomst. Landsbygdsprogrammet erbjuder möjligheter att skapa en sådan finansiering till försäkring men då måste det till kommersiella lösningar för att denna idé ska kunna genomföras. Bönderna skulle då få ersättning enbart om hela skörden förstörs och inte som tidigare nivå 50 - 60 % som visade sig vara ett ineffektivt system. Systemet skulle innebära att Jordbruksverket och länsstyrelser förvaltar, kontrollerar och betalar ut ersättningen. Vidare vill partiet att pengarna från Landsbygdsprogrammet används till att stärka likviditeten i svenska mjölkföretag (Debatt, 2018-07-05; Motion 2016/17: 2550).

Ekologisk hållbarhet: EU:s jordbrukspolitik är bra för Sveriges jordbruk av den anledning att Sverige har fått en tankeställare på våra högt ställda produktionskrav som ligger högre än EU:s krav. Kanske lägger vi ribban för högt?

Social hållbarhet: Handel har blivit lättare i och med EU-inträdet. Man vill däremot att **staten ska ha ett tätare samarbete med lantbrukarna när man utformar jordbrukspolitiken**, också vad avser miljökrav och avgifter.

Det behövs mer forskning på vilka grödor som skulle klara framtidens klimat i Sverige (ATL, Debatt, 2018-07-05; Motion 2016/17: 2550). Forskning bör också bedrivas i syfte att minska antibiotikaanvändningen (*ibid.*).

Ekonomisk hållbarhet: EU:s jordbrukspolitik ska göras om från grunden, vilket innebär att **all form av reglering och direktstöd ska slopas**. Detta för att alla medlemsländer har samma konkurrensvillkor. Man vill också att **EU:s handelshinder mot omvärlden tas bort**. (Motion 2017/18: 3795). Även skattereduceringar såsom **arbetsgivaravgift ska sänkas** (ATL, Debatt, 2018-05-07; Motion 2017/18; 3795; Motion 3).

L **Ekologisk hållbarhet:** Djurskydd och låg antibiotikaanvändning är de mervärden som Sverige måste fortsätta vårda (ATL, Debatt, 2018-05-07; Motion 2017/18; 3795). Vi slår ett slag för frivilliga åtaganden eftersom det kommer bli konsumenterna som styr hur produktionen blir och kraven från handeln kommer sätta upp reglerna. Flexibilitet är viktigt, att uppnår syftet men kraven kommer komma från de som konsumerar. Exportfrämjande åtgärder är viktigt och konsumentmärkningsen, då det är konsumenten som styr vad som produceras (*ibid.*).

L **Social hållbarhet:** Vidare ska man ha en mer **företagsvänlig politik och minska byråkratin** för att underlätta (Motion 2017/18: 3795). Samtidigt tycker partiet att ett mer **bransch- och sektoröverskridande samarbete** kan skapa tillväxtpotentialer, man talar om ett bättre utnyttjande av resurser. Man vill att generella satsningar ska kombineras mer med utbildning och jobb så att det bidrar till en ökad regional tillväxt (Motion 2017/18: 3795). Marknaden ska styra, inte stöd. Konsumenterna bestämmer vad som produceras och då är det viktigt med konsumentmärkning (ATL, Debatt, 2018-05-07). Liberalerna menar att produktionen måste effektiviseras och man ser möjligheter i teknikutveckling, förädling och att brukning anpassas till lokala förutsättningar. Man ser GMO som en konkurrensstärkande faktor, om den används på rätt sätt. GMO ska användas på ett ändamålsenligt sätt som stärker produktionen (Debatt, 2018-05-07; Motion 2017/18; 3795).

V **Ekonomisk hållbarhet:** Lantbruket ska åternationaliseras vad avser jordbrukspolitiken så att Sverige finansierar svenska lantbrukare men att beslut inom jordbrukspolitiken ändå hålls på EU-nivå (ATL, 2018-05-07; Motion 2014/15: 255; Motion 1, 2010-01-11). Den ökade statliga nationella egenfinansiering kommer minska kostnaderna för Sveriges EU-budget och då har Sverige större möjlighet att påverka självt vad man ska göra lokalt. Genom att minska jordbruksstödet från EU-nivå kan man fasa ut det till att hållas på en nationell nivå, på lång sikt kommer man kunna anpassa stöden efter svenska förhållanden och behov (*ibid.*).

Ekologisk hållbarhet: Vänsterpartiet ser den låga antibiotikaanvändningen i Sverige som ett föredöme för andra länder och belyser att efterfrågan på organic food ökar internationellt (ATL, 2018-05-07; Motion 2015/15: 255; Motion 2017/18: 2338). Det är viktigt att man kan få betalt för en låg antibiotikaanvändning när man exporterar.

Social hållbarhet: Vänsterpartiet ser EU:s byråkrati som en negativ utveckling (Motion 1, 2010-01-11). Man vill underlätta för lantbrukarnas förutsättning till en lönsam verksamhet genom att **produktion och distribuering flyttas närmare konsumenten** (Motion 2017/18: 2338).

Ekonomisk hållbarhet: EU:s jordbrukspolitik är inte gynnsam för Sveriges bönder. Överstatligheten är både kostsam och tidskrävande (ATL, 2018-05-07; Motion 2016/17: 2446). Regelförenklingar, mildare lagtolkning och råd och rutiner av allmän karaktär ska ge bättre konkurrensförutsättningar. **Sverige ska ha beslutsmakten i jordbruket**, därför är omförhandling av villkor med EU en förutsättning för ökad konkurrens i livsmedelsproduktionen (Motion 2016/17: 2446). Gårdsstöden ska finansieras och förvaltas av staten. Man bör se över drivmedelsskatten och slopa den allmänna löneavgiften för företag. Partiet vill även införa en differentierad bekämpningsmedelsskatt, som innebära att man i beskattningen tar hänsyn till skilda miljö- och hälsorisker i produktionen. Den ska ha en kostnadsreducerande verkan och får inte slå mot producenten. Man har lagt fram kostnadsreducerande förslag såsom sänkt skatt på drivmedel, differentierad skatt på växtskyddsmedel och ingen återföring av skatt på handelsgödsel. Vidare vill man att lantbrukare ska få mer betalt för att hålla en hög djurvälstånd och en betesersättning (www.sverigedemokraterna.se,1). Partiet vill vidare införa beteskravsersättning på 1000 kr per mjölkko (ATL, 2018-05-07).

Social hållbarhet: Sverigedemokraterna vill att **näringslivet och forskning ska ha ett tätare utbyte** (ATL, 2018-05-07; Motion, 2).

Framförallt behövs forskningen för att ta itu med framtidens miljöproblem.

Det ska vara lättare för unga lantbrukare att ta sig in i branschen genom att införa ett **självförsörjningsprogram till lantbrukare**. Konkreta åtgärder är **skattelättnader, ekonomisk ersättning för god djurvelfärd och minskade löne- och sjukkostnader för småföretagare** (*ibid.*).

Ekologisk hållbarhet: Sverigedemokraternas har ett specifikt åtgärdsprogram riktat till att stärka mjölkproducenternas konkurrensställning (ATL, 2018-05-07; www, sverigedemokraterna,1). Man vill att **mjölkproduktionen ska vara målstyrd**, istället för detaljstyrd. Djurskyddslagstiftningen ska också uppdateras så att de blir produktionsvänligare men fortfarande ska djurens hälsa stå i fokus. Vad avser mjölkproduktionen vill man införa en frivillig produktionskvot i Sverige, men även att produktionen i EU minskar. Lantbruket ska inte klassas som miljöfarligt, utan snarare miljöpåverkande. Ett större utbud av bekämpningsmedel motsvarande producenterna i EU innebär en konkurrensfaktor, enligt partiet. Sverigedemokraterna menar att en konkurrenskraftig livsmedelsproduktion kan uppnås om produktionen blir mer målstyrd, istället för detaljstyrd (*ibid.*). Partiet anser att ekologiskt är en konkurrensfördel eftersom det utgör ett sätt för lantbrukaren att differentiera sig (www, sverigedemokraterna, 1).

4.3 Sammanfattning partier

Enklare regelverk och mindre administration är någonting som alla partier är överens om kan skapa konkurrensförutsättning.

Vidare råder majoritet om att lantbruket ska samarbeta med olika aktörer för att underlätta produktionen. Myndigheter ska ha en mer företagsfrämjande roll.

Det råder också majoritet att det behövs ökad kunskap och innovation för att göra lantbruket mer konkurrenskraftigt inför framtiden. Det framgår också att hälften av partierna tror att en mer målstyrd produktion kan sänka kostnaderna för lantbrukarna och därmed göra produktionen billigare och lönsamheten bättre. Centerpartiet, Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna menar att kraven i produktionen inte bör vara detaljreglerade utan inriktas mot att bli mer målstyrda för att lantbrukarna ska ha likvärdiga

konkurrensförutsättningar. Miljöpartiet och Socialdemokraterna vill att produktionen ska vara mer detaljstyrd på så sätt att den ska styra mot en större andel ekologisk produktion samt att kraven på djur- omsorgen ska bli högre. Även Liberalerna och Vänsterpartiet vill främja fortsatt höga krav på djuromsorg.

Det råder delade meningar om skattelättnad i produktionen. Miljöpartiet och Socialdemokraterna menar att lantbruket måste beskattas för miljöpåverkande produktionsprocesser.

I tabell 1 kan vi se en överskådlig jämförelse mellan partiernas ståndpunkter i de viktigaste frågorna. Utifrån tabell 1 ser vi att majoriteten av partierna är för mer generella branschriktlinjer istället för att produktionen regleras i lagstadgade krav. Vi ser också att hälften av partierna är för att produktionskraven sänks till en rimlig nivå som motsvarar övriga EU-nivå vad avser djurskydd och miljö. Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Sverigedemokraterna vill behålla ett högre djurskydd än övriga EU. Det framkommer en partiöverskridande samstämmighet om att byråkratin måste minska och förenklas för att stärka konkurrenskraften.

Partierna kan också ha olika ståndpunkter om vad som utgör en konkurrensfördel för lantbruket. En konkurrensfördel är alltid kontextberoende och varierar i detta fall med partiernas värderingar och ideal. Ett exempel som belyser skillnaden mellan partiernas ståndpunkt är att en mer målstyrd, kostnadsreducerande produktion kan anses vara en konkurrensfördel enligt ett parti medan en mer detaljstyrd, kravfylld produktion kan anses utgöra en nisch och en konkurrensfördel enligt ett annat parti. Det viktigaste är att belysa skillnaden och att innebörden av konkurrenskraft kan variera beroende på vilket parti man frågar. Observera att de åtgärdsförslag som presenteras belyses utifrån ett produktionsfrämjande perspektiv; med det avses åtgärder som kan skapa en konkurrenskraftig produktion, konsumtionsfrämjande åtgärder utesluts från uttalandena.

Tabell 1. Förutsättningar som ger lantbruket konkurrensfördelar – en jämförelse

	Minskad byråkrati	Samarbete myndighet – marknad	Ökad kunskap innovation	Detaljstyrd djuromsorg miljövård	Målstyrd djuromsorg miljövård	Skattelättnad insatsmedel	Statlig medfinansiering av jordbruket	Utökat statligt beslutsfattande jordbrukspolitik
	✓	✓			✓	✓		✓
	✓	✓	✓		✓	✓		
	✓	✓	✓	✓			✓	
	✓	✓	✓	✓				
	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
	✓	✓	✓		✓	✓		
	✓			✓			✓	
	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
Samstämmighet (%)	100	90	80					

5 Analys och diskussion

Syftet med studien är att jämföra hur riksdagspartierna ser på lantbrukets konkurrensförutsättningar. Utifrån empirin har det framkommit att partierna har olika syn på konkurrensförutsättningarna och olika förslag på tillvägagångssätt för att stärka konkurrenskraften. Det råder delade meningar om vad som egentligen utgör ett hållbart lantbruk och därmed ett konkurrenskraftigt lantbruk. Partierna argumenterar med utgångspunkt i hur man kan stärka konkurrenskraften både på den inhemska marknaden och den europeiska marknaden.

5.1 Politisk struktur

Som en följd av flernivådemokratins förväntas myndigheter utöka sitt samarbete samtidigt som det saknas tydliga riktlinjer för tillvägagångssätt. Partierna lägger därför fram konkreta förslag på hur staten genom olika samhällsnivåer ska öka styrning av lantbrukets utveckling genom gränsöverskridande samarbete mellan olika samhällsnivåer (kommunal, regional, marknad och myndighet, näringsliv och akademi). Partierna vill att staten och myndigheterna ska ta större ansvar för lantbrukets utveckling genom att anta en ny roll där den kontrollerande funktionen minskar. Ett ökat samarbete och en förändrad roll av myndigheter ska minska effekten av flernivådemokratins. Alla partier är eniga om att myndigheterna ta ett större ansvar för lantbrukets utveckling genom att beakta lantbrukets begränsade resurser.

Utifrån empirin från riksdagspartierna framkommer att överstatligheten medför ett stort avstånd till den enskilda lantbrukaren och dennes verksamhetsutövande. Byråkratin skapar tröghet i hanteringen av lantbrukarnas ärenden och utgör på så vis en ovisshet för lantbrukarna. Nya politiska beslut från EU samt oenighet om beslut på EU-nivå försvårar för både myndigheter och lantbrukaren att bedriva ett effektivt arbete som en följd av långa väntetider och nya regler att förhålla sig till. Majoriteten av riksdagspartierna anser att byråkratin är kostsam för den enskilde lantbrukaren och att man måste vidta åtgärder för att motverka effekterna av byråkratin. Översiktligt kan man dela in partierna i tre block. Block 1 (Socialdemokraterna, Kristdemokraterna, Moderaterna, Miljöpartiet) vill att makten hålls kvar på överstatlig nivå. Block 2 (Vänsterpartiet) vill att makten hålls kvar på

överstatlig nivå men att finansieringen flyttas till nationell nivå. Det tredje blocket anser att makten bör flyttas från överstatlig nivå till statlig nivå (Sverigedemokraterna och Centerpartiet). Partierna har sedan olika förslag på hur man ska gå tillväga. Alla partier vill att lantbruksnäringen ökar samarbetet med olika samhällsaktörer. Vissa partier har mer konkreta förslag på hur samarbetet ska gå till.

5.2 Institutionell struktur och samhällets spelregler

Alla partier förespråkar färre och enklare regler som lantbrukare ska behöva förhålla sig till i sin produktion för att utöka lantbrukarnas handlingsutrymme. Partierna är däremot oense om regleringarnas stränghet och huruvida stränga regleringar inverkar på konkurrenskraften. Centerpartiet, Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna tror liksom den ekonomiska nyinstitutionalismen att institutioner begränsar lantbrukarna genom för hårt ställda krav. Dessa partier anser också att myndigheters värderingar och kultur inte ska återspeglas i lantbrukarnas verksamhet eller styra produktionsutvecklingen i en viss (detaljstyrd) riktning. Lantbrukarnas handlingsutrymme ska inte begränsas genom hårda institutionella regleringar och krav. Fler lantbruk ska inte slås ut på grund av för högt ställda krav från myndigheternas sida. Skatter och arbetsgivaravgifter ska därför sänkas samtidigt som myndigheter ska tillämpa en mildare lagtolkning som ligger i linje med EU-nivå.

Däremot anser partier som Miljöpartiet och Socialdemokraterna att stränga regleringar kan öka konkurrenskraften eftersom lagstadgade krav ger konsumenterna en garantinivå för en hög kvalitet. Om lantbrukaren anpassar sin verksamhet till institutionernas strängare regleringar kommer detta resultera i en styrning av produktionen i en riktning som ligger i linje med samhällets värderingar om höga miljökrav. Ett begränsat handlingsutrymme för lantbrukare utgör då inte ett hinder för lantbrukare att uppnå konkurrenskraft, eftersom institutionernas reglering säkerställer konsumenternas preferenser.

5.3 Marknadsstruktur och marknadsaktörer

Centerpartiet och Sverigedemokraterna vill att marknadsmakten ska stärkas genom att beslutsmakt flyttas från överstatlig till nationell nivå. Förutom att staten får större kontroll över lantbruket kan marknadsstrukturen bli mer koncentrerad till en nationell nivå. Med ett ökat nationellt inflytande och en tätare marknadsstruktur ska

marknadsaktörer öka lantbrukarnas förhandlingsposition genom att ingå samarbete.

5.4 Transaktionskostnader

Majoriteten av partierna är ense om att den politiska strukturen i form av en flernivåhierarki genererar alltför höga transaktionskostnader, både för lantbrukare och myndigheter. Kostnad för kontroll och tillsyn är extra märkbara i Sverige på grund av de högre krav som vi ställer på produktionen. Moderaterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna anser att myndigheter ska ta större ansvar för att främja produktionen. Myndigheter ska se till lantbrukares begränsade resurser samt bli mer effektiv i både beslutsfattande och utförande.

Partierna är eniga om att ett tätare samarbete med samhällsaktörer skulle minska transaktionskostnaderna för lantbrukarnas verksamhet, framförallt kostnader för kontroll och tillsyn. En transaktionskostnad som pekats ut som problematisk av alla partier är den ovisshet och föränderliga omvärld som lantbrukarna lever i, som en konsekvens av regelbundet ändrade beslut på EU-nivå och fördröjningar i stödutbetalning. Partierna har olika förslag på hur man kan minska denna transaktionskostnad. Bland annat ska myndigheter informera om gällande regler för att förtydliga för lantbrukarna vilket handlingsutrymme de har och vara mer produktionsfrämjande på så sätt att tillsyn och kontroll inte sätter käppar i hjulen varken för lantbrukarnas dagliga verksamhet eller ekonomi. Sverigedemokraterna vill gå så långt som att långsiktigt fasa ut överstatligheten vad gäller både finansiering och beslutsfattande av jordbrukspolitik. Moderaterna anser, i likhet med Centerpartiet, att den politiska strukturen skapar ett avstånd som medför höga transaktionskostnader, framförallt för lantbrukarna. I likhet med Centerpartiet vill man att myndigheter ska ingå tätare samarbete och minska transaktionskostnaderna. Staten ska även effektiviseras både i sitt utförande och sitt beslutsfattande.

5.5 Hållbarhet och hållbar utveckling

Partierna värderar olika aspekter av hållbarhetsbegreppet och lägger tyngdpunkt på antingen den ekonomiska aspekten eller den miljömässiga. Partierna ser till olika aspekter om vad som gör lantbruket konkurrenskraftigt. Det råder delade meningar huruvida kraven på miljö och djurskydd ska vara fortsatt höga eller ej.

De partier som ser till den ekonomiska aspekten i lantbruket anser att institutioners lagar och regleringar inte ska begränsa lantbrukares handlingsutrymme, därför ska lagtolkningen bli mildare och ligga i linje med EU:s krav. Detta ska i sin tur underlätta lantbrukarens verkande på den europeiska marknaden. Det är således inte politikernas värderingar som ska genomsyra institutionerna utan regleringar och lagar ska utformas utifrån lantbrukarens ekonomiska situation.

Varken Moderaterna eller Centerpartiet vill internalisera externa effekter som lantbruket genererar. Därför är den miljömässiga aspekten i hållbarhetsbegreppet inte heller lika angelägen. Moderaterna ser till lantbrukarens inre effektivitet och produktivitet ur ett företagsekonomiskt perspektiv, dvs. företagets förmåga att omvandla insatser till färdig slutprodukt.

Socialdemokraterna vill investera i forskning och utveckling för att öka produktiviteten på lång sikt. Även den ekologiska aspekten i hållbarhetsbegreppet prioriteras, då man vill internalisera externa effekter och även öka miljökraven ytterligare. Institutionernas normer och värderingar ska även genomsyra lantbrukarens företag, dvs. lantbrukets miljöpåverkan som extern effekt ska beskattas. Syftet är att lantbrukaren ska anpassa sitt beteende till en mer miljövänlig produktion. Socialdemokraterna ser till lantbrukarens effektivitet ur ett nationalekonomiskt perspektiv, dvs. graden av tillförd nytta för samhället.

Miljöpartiet anser att den ekologiska aspekten av hållbarhetsbegreppet väger tyngst. Externa effekter ska internaliseras genom beskattning av miljöpåverkan. Miljöpartiet ser till lantbrukarens effektivitet ur ett nationalekonomiskt perspektiv, dvs. den tillförda (miljö)nyttan till samhället. Samtidigt ska samarbetet mellan myndigheter och lantbrukare öka framförallt för att minska den sociala stressen.

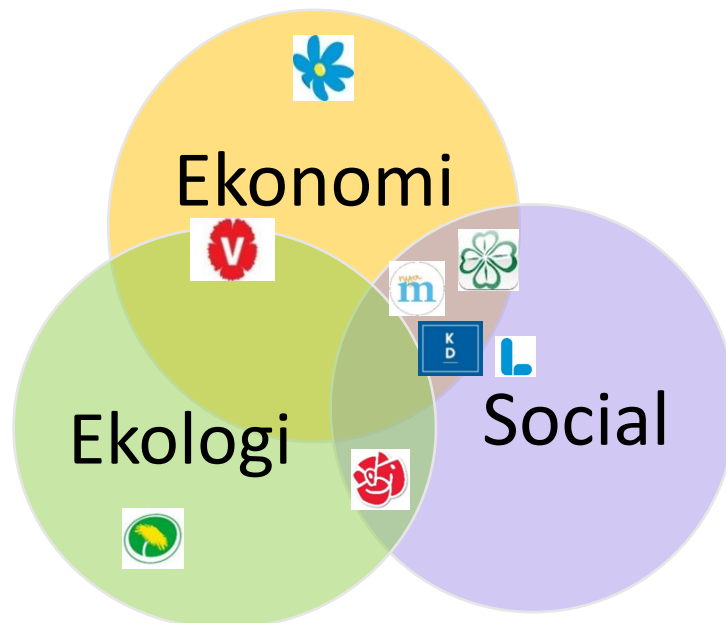
I likhet med Centerpartiet, Moderaterna och Socialdemokraterna vill Kristdemokraterna inte internalisera externa effekter i form av utsläppsskatter. Fokus ligger därför, i likhet med Centerpartiet och Moderaterna, enbart på de ekonomiska och sociala aspekterna i hållbarhetsbegreppet.

Liberalerna vill inte att institutioner ska styra lantbrukaren eller påverka marknadsstrukturen alls. Marknaden ska forma sig själv. Samtidigt ska lantbrukaren vara en del i att utforma marknadsstrukturen genom att bidra till regional tillväxt. Liberalerna

anser att högt ställda miljökrav och ett gott djurskydd medför konkurrensfördelar, däremot ska effekterna inte internaliseras genom beskattning för produktionens eventuella miljöpåverkan. Liberalerna lägger därför vikt vid de ekonomiska och sociala aspekterna i hållbarhetsbegreppet.

Vänsterpartiet ser till den ekonomiska aspekten i hållbarhetsbegreppet på så sätt att lantbruket ska finansieras av staten. Även den ekologiska aspekten är viktig.

Sverigedemokraterna anser att framförallt den ekonomiska aspekten i hållbarhetsbegreppet väger tyngst för att stärka konkurrenskraften. Partiet ser till lantbrukarens effektivitet utifrån ett företagsekonomiskt perspektiv.

Figur 2. Placering av partierna i hållbarhetsbegreppet, egen bearbetning. Placering utifrån den aspekt/ de aspekter som partierna anser kan främja ett konkurrenskraftigt lantbruk

Vi ser utifrån figur 2 att partierna prioriterar olika aspekter i hållbarhetsbegreppet. Detta kan göra det problematiskt att komma fram till

en gemensam plan för hur lantbruket ska bli hållbart och konkurrenskraftigt.

5.6 Internalisering av externa effekter

Partierna har skilda värderingar om huruvida man ska internalisera externa effekter som en konsekvens av produktionen. Till exempel vill Miljöpartiet att man ska minimera lantbrukarnas miljöpåverkan och därför införa tuffare miljöskatter, av den anledningen att en minskad miljöpåverkan resulterar i ett konkurrenskraftigt lantbruk.

Centerpartiet och Moderaterna vill till skillnad från Miljöpartiet ha färre, enklare och differentierade skatteregler. Centerpartiet vill inte internalisera externa effekter som lantbruket ger upphov till och den miljömässiga aspekten i hållbarhetsbegreppet blir därför inte lika angelägen.

6 Slutsats

De partier som vill utöka lantbrukarnas handlingsutrymme vill lätta på produktionskraven, tillämpa en mer företagsvänlig politik och ha mildare styrmedel. Dessa partier har också en annan syn på vad ett hållbart lantbruk innebär och ser mer till den ekonomiska aspekten i hållbarhetsbegreppet genom mildare styrmedel och en mer företagsvänlig politik. Åtgärder som främjar lantbrukarnas ekonomi anses som en konkurrensfördel och därför värderar dessa partier mer den ekonomiska aspekten i hållbarhetsbegreppets komponenter. De partier som vill minska lantbrukarnas handlingsutrymme vill ha fortsatt stränga produktionskrav och i vissa fall öka kraven på vissa områden. Dessa partier ser inte ökade produktionskostnader genom lagstadgade krav och miljöskatter som en konkurrensnackdel för lantbrukarna, detta kommer istället göra lantbruket både mer hållbart och konkurrenskraftigt enligt dessa partier.

Vad avser den sociala hållbarhetsaspekten är alla partier överens om att konkurrenskraften kan stärkas genom att öka lantbrukarnas förutsägbarhet. Partierna har sedan olika förslag på hur detta ska gå till. Beroende på om partierna beaktar hårdare krav eller mildare krav utifrån den hållbarhetsaspekt de tror kan stärka konkurrenskraften, begränsas eller utvidgas lantbrukarens handlingsutrymme.

Referenser

Lantbrukets affärstidning (www.atl.se)

1. *Stor uppslutning när politiker möttes i debatt*, 2018-05-08.

<http://www.atl.nu/lantbruk/atl-sander-live-fran-ultuna/>

2. *Miljöpartiet vill utreda nya skatter på livsmedel*, 2018-05-13.

<http://www.atl.nu/lantbruk/miljopartiet-vill-utreda-nya-skatter-pa-livs-medel/>

Ammenberg, J. 2012. *Miljömanagement*. Studentlitteratur AB, Danmark.

Barley, S., R. & Tolbert, P., S. 1997. Institutionalization and structuration: studying the links between action and institution. *Department of industrial engineering and engineering management*.

<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/017084069701800106>

Betänkande 2017/18: MJU16

http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/lands-bygdspolitik_H501MJU18/html

Vänsterpartiet <https://data.riksdagen.se/fil/242EE389-A13F-4264-980E-9E53251A02B9>

<https://www.vansterpartiet.se/assets/PS-svar-A-motioner-kongress2018.pdf>

<http://valomat.se/parti/vansterpartiet/jordbruk-och-mat>

https://www.liberalerna.se/wp-content/uploads/lib_ek_varmotion2017.pdf

Bergström, G. & Boréus, K. 2012. *Textens mening och makt. Metod-bok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Studentlitteratur AB, Lund.

Bryman, A. & Bell, E. 2015. *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. Liber AB, Stockholm.

Brännlund, R. & Kriström, B. 2010. *Miljöekonomi*. Studentlitteratur AB, Lund.

Buccirossi, P, Marette, S. & S, A. 2002. Competition policy and the

agribusiness sector in the European Union. *European review of agricultural economics*. Vol 29.

Econlib (www.econlib.se)

Free market, 2018-05-25.

<http://www.econlib.org/library/Enc/FreeMarket.html>

Engdahl, O & Larsson, B. 2015. *Sociologiska perspektiv – grundläggande begrepp och teorier*. Studentlitteratur AB, Lund.

Eur-lex (www.eurlex.eu)

Inre marknaden. 2018-06-06

https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/internal_market.html?locale=sv&root_default=SUM_1_CODED%3D24

Europeiska Unionen, (www.eu.se)

EU:s gemensamma jordbrukspolitik: för vår mat, landsbygd och miljö, 2018-06-13.

file:///C:/Users/Berit/Downloads/agriculture_sv.pdf

Fliegstein, N. 1996. Markets as politics: A political-cultural approach to market institutions. *American sociological review*, vol. 61, number 4.

<https://www.jstor.org/stable/pdf/2096398.pdf?refreqid=excelsior%3Af9409463e94efc7b9a59ef4d860280c2>

Forshufvud, M. personligt meddelande, 2018-04-25.

Grönwall, A., personligt meddelande, 2018-05-04.

Institutet för tillväxtpolitiska studier ITPS (www.itps.se)

Mått på konkurrenskraft. 2018-06-15.

<http://www.tillvaxtanalys.se/download/18.527f92c214f003304d32618d/1438932624603/itps-matt-pa-konkurrenskraft-08.pdf>

Interpellation 2015/16: 509.

Konkurrensförutsättningar för svenska bönder, 2018-05-29.

https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/interpellationsdebatt/konkurrensforutsattningarna-for-svenska-bonder_H310509

Jordbruksverket

www.jordbruksverket.se

1. *Sveriges första femton år som medlem i EU – Förändringar i matpriserna*, 2011:44.

https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra11_44.pdf

2. *Jordbruket i siffror – fascinerande fakta om mjölkkor och mjölkföretag 1987- 2017*, 2018.

<https://jordbruketisiffror.wordpress.com/2018/05/09/fascinerande-fakta-om-mjolkkor-och-mjolkforetag-1987-2017/>

3. *Produktivitet – grunden för konkurrenskraft*, 2014.

https://www2.jordbruksverket.se/download/18.1ff7bad114a6b99118ed6d39/1419234062909/ra14_26.pdf

4. *Vad betyder EU för vårt jordbruk och vår mat?* 2014.

https://www2.jordbruksverket.se/download/18.3b7625a149cb20a44948c48/1416482678677/ra14_21v2.pdf

Konkurrensverket (www.konkurrensverket.se)

Konkurrensen i Sverige 2018. 2018-04-23.

http://www.konkurrensverket.se/globalassets/publikationer/rapporter/rapport_2018-1_kap2-konkurrensen-i-jamforelse.pdf

Lantbrukets affärer (www.lantbruketsaffarer.se)

Dålig lönsamhet men unikt hög tillväxt. 2016-05-13.

<http://www.lantbruketsaffarer.se/dalig-lonsamhet-men-unikt-hog-tillvaxt/>

Lundkvist, L-E., personligt meddelande, 2018-04-25.

Miljömålen (www.miljomalen.se)

Miljömålen, 2018-06-15.

<https://www.miljomal.se/miljomalen/>

Miljöpartiet (www.miljopartiet.se)

1. *Politik, mat och jordbruk*, 2018-04-23.

<https://www.mp.se/politik/mat-och-jordbruk>

2. *Mer eko, vegetariskt och närodlat*, 2018-05-13.

<https://www.mp.se/politik/mat-och-jordbruk>

3. *Klimatfärdplanen*, 2018-05-30.

https://www.mp.se/sites/default/files/kortversion_klimatfardplan_2018_0.pdf

Motion 1 *Jordbrukspolitiskt program*, 2010-01-11.

Motion 2 *Miljö och jordbruk LD17*.

https://sd.se/wp-content/uploads/2017/11/ld_politiska_milj%C3%B6jordbruk.pdf

Motion 3 *Liberalernas ekonomiska vårmotion. Frihet måste försvaras.*
https://www.liberalerna.se/wp-content/uploads/lib_ek_varmotion2017.pdf

Motion 2016/17: 1334. *Klimatskatt på livsmedel*
<https://data.riksdagen.se/fil/76A0B477-500E-46C0-B9F1-1C69E5AB108F>

Motion 2016/17: 2550 *Jordbruket – moderneringen.*
<https://data.riksdagen.se/fil/9FD69F03-0B3C-451B-99EA-D7D958D29470>

Motion 2016/17: 2023 *Framtidens lantbruk.*
<https://data.riksdagen.se/fil/79DA38E2-A731-4F39-9FE0-26A95C361439>

Motion 2017/18: 3795. *Utgiftsområde 23, areella näringar, landsbygd och livsmedel.* https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/utgiftsomrade-23-areella-naringar-landsbygd-och_H5023795

Motion 2016/17: 3173. *Bättre förutsättningar för svenskt jordbruk och svensk livsmedelsproduktion.* https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/battre-forutsattningar-for-svenskt-jordbruk-och_H4023173

Motion 2014/15: 255. *Hållbar mat.*
<https://data.riksdagen.se/fil/242EE389-A13F-4264-980E-9E53251A02B9>

Motion 2016/17: 2446. *Jordbruk.*
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/jordbruk_H4022446).

Motion 2017/18: 807. *Lantbrukets konkurrenskraft.*
<https://data.riksdagen.se/fil/39912518-C857-48BD-949A-B1F84B7E772B>

Norén Bretzer, Y. Sveriges politiska system. 2011. Studentlitteratur AB, Lund.

North, D. 1991. Institutions. *Journal of economic perspective*, volume

5, number 1

<https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.5.1.97>

Nkya, E. 2003. Institutional barriers to small-scale business development: A need for flexibility in Tanzanian tax and regulatory system. The journal of entrepreneurship, Sage publications.

Prop. 2016/17: 104. *En livsmedelsstrategi för Sverige.*

https://www.regeringen.se/4908a0/contentassets/89c5b3e5d23f473d843d12f12379d07b/livsmedelsstrategin_kortversion_170130.pdf

Reje, C. personligt meddelande, 2018-05-22.

Robins, A., James. 1987. Organizational economics: notes on the use of transaction-cost theory in the study of organizations. *Sage publications*, Cornell University.

<https://www.jstor.org/stable/pdf/2392743.pdf?refreqid=excelsior%3A8a62a73e163ca1579c7aec0c82fad41>

SCB, Jordbruksverket, LRF & Naturvårdsverket. 2012. *Hållbarhet i jordbruket.* 2012.

https://www.scb.se/statistik/publikationer/mi1305_2012a01_br_mi72br1201.pdf

SOU 2015: 15. *Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi för en konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsnäring*

Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/49bbaa/contentassets/2062cad823a54061bfa7f9028e8a71b3/attraktiv-innovativ-och-hallbar--strategi-for-en-konkurrenskraftig-jordbruks--och-tradgardsnaring-sou-201515>

Sverigedemokraterna

www.sd.se

1. Rädsla mjölkbönderna.

<https://sd.se/radda-mjolkbonderna/>

Sveriges miljömål

http://www.sverigesmiljomal.se/sa-fungerar-arbetet-med-sveriges-miljomal/etappmalen/?_ga=2.33411131.449480731.1528830463-1489077601.1528830463

Svenskt näringsliv (www.svensktnaringsliv.se)

Svenskt konkurrensindex – åtta konsumentnära branscher granskade,

2003.

<file:///C:/Users/Berit/Downloads/Svenskt%20konkurrensindex...kort-version.pdf>

Tallberg, J. 2010. EU:s politiska system. Studentlitteratur AB, Lund.

Teorell, J. & Svensson, T. 2007. Att fråga och att svara. Liber AB, Malmö-

Törner, M. (2018, 8 juni). Stark produktivitet för svenskt jordbruk.

Land Lantbruk

<http://www.landlantbruk.se/lantbruk/stark-produktivitet-for-svenskt-jordbruk/>

United Nations (www.un.se)

World commission on environment: our common future, 1998.

<http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

World Economic Forum (www.weforum.org)

The global competitiveness report 2017-2018, 2017

<https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>).

7 Bilaga 1 Pro et contra lista

Tabell 2. Utdrag ur uppstruktureringen av debattmaterialet, för- och motargument

Sveriges konkurrensförutsättningar

Tes: *Lagstadgade* miljökrav i produktionen utgör en konkurrensfördel

Pro(MP): Ekologisk omställning är en viktig hörnsten för att möta framtidens klimat på ett effektivt sätt och på så sätt göra jordbruket mer konkurrenskraftigt

Pro(S): Sveriges nisch är god djurvälstånd, miljövård, lägst antibiotikaanvändning i EU och tillgång till bra naturresurser

Pro(L): Djurskydd och låg antibiotikaanvändning är de mervärden som Sverige måste fortsätta värda

Pro(V): Den låga antibiotikaanvändningen i Sverige som ett föredöme hos andra länder. Efterfrågan på organic food har ökat internationellt

Contra(M): En mer detaljstyrd produktion än övriga medlemsländer medför merkostnader för svenska lantbrukare

Contra(C): Lantbrukare belastas idag av att regelverken är många till antal och ovanpå det detaljreglerade. Man tar inte hänsyn till att gårdar har skilda förutsättningar

Contra(SD): Ekologisk produktion är en konkurrensfördel, samtidigt ska produktionen inte vara lagstadgad utan mer målstyrd

Contra(KD): EU:s jordbrukspolitik är bra för Sveriges jordbruk av den anledning att Sverige har fått en tankeställare på våra högt ställda produktionskrav som ligger högre än EU-nivån. Kanske lägger vi ribban för högt?

8 Bilaga 2 Intervjuguide

Tema 1: Global konkurrens

1.1. Hur tycker Ni att den globala konkurrensen har påverkat produktionen av svenskproducerat livsmedel? Följdfråga: Tycker Ni det finns något samband mellan nedläggningar av svenska lantbruksföretag och den globala konkurrensen?

1.2. Hur tycker Ni att den globala konkurrensen har påverkat konsumtionen av svenskproducerat livsmedel?

Tema 2: Produktion och konsumtion

2.1. Tror Ni att det finns möjlighet att lätta lite på de krav och den lagstiftning som skapar höga produktionskostnader i Sverige?

2.2. Hur tror Ni det kommer sig att exporten av svenska livsmedel är förhållandevis lägre än importen?

2.3. Tror Ni att en ökad livsmedelsproduktion i Sverige skulle öka konsumtionen av svenskproducerade livsmedelsvaror med tanke på konkurrens från andra länder?

2.4 Vad gör Ni i arbetet med att främja konsumtionen av svenska livsmedel? Exempel?